

Het geluid van

Voor de nieuwe VPRO-serie *Tussen de Amerika's* keerde Stef Biemans terug naar Midden-Amerika. Jarenlang heeft hij er gewoond en gewerkt. In 2018 verhuisde hij met zijn gezin voor hun veiligheid naar Spanje. TEKST: BRAM DE GRAAF BEELD: VPRO, SHUTTERSTOCK

“Nu moeten we gaan”, zei Audrey, de Nicaraguaanse vrouw van Stef Biemans (1978). Het was zomer 2018. Voor hun huis in het stadje Masaya had ze kogelhulzen gevonden. Het was steeds onrustiger geworden in het Midden-Amerikaanse land. Oud-revolutionair Daniel Ortega die in 2007 opnieuw als president aan de macht was gekomen, ontpopte zich steeds meer als een dictator. Hij wijzigde de grondwet voor zijn herverkiezing en vervolgde de oppositie. Bij demonstraties tegen zijn bewind werd met scherp op betogers geschoten. “We hadden onze kinderen al aangeleerd om tijdens onlusten gebukt onder de kozijnen te lopen”, vertelt Biemans. “Vanwege de onveiligheid zijn we naar Spanje vertrokken.”

Altijd welkom

Vanaf zijn eerste bezoek aan Midden-Amerika in 1998 was Biemans verknocht aan de regio. “De natuur en het licht zijn er prachtig en de mensen vriendelijker, gastvrijer en opener dan elders in Latijns-Amerika. Ik heb me er altijd heel welkom gevoeld. Overal en altijd heerst er een lichte chaos, waardoor er elke dag iets verrassends gebeurt. De mensen zijn er ook heel trots en nationalistisch. Ze klagen veel, maar waardeerden het niet als ik iets negatiefs zei.”

Tweehonderd jaar geleden werden de landen hier onafhankelijk van Spanje. Sindsdien waren er veel conflicten, met name in de tweede helft van de twintigste eeuw: staatsgrepen en burgeroorlogen

Midden-Amerika

in El Salvador, Nicaragua, Guatemala en – met door drugskartels gedomineerde machthebbers – Panama en Honduras. “Alleen in Costa Rica is het altijd goed gegaan. Dat prachtige land heeft geen leger en een goed onderwijssysteem. Het was het bewijs dat het wel kon.”

In de eerste jaren dat Biemans in Midden-Amerika woonde, zag hij het ook in andere landen beter gaan. Het stigma ‘bananenrepublieken’ – letterlijk veroorzaakt door politieke bemoeienis van Amerikaanse multinationals omdat de Amerikanen goedkope bananen wilden – verdween. “Er was economische groei, het werd veiliger en er kwamen universiteiten. Maar dan is er altijd weer een moment dat alles in elkaar stort. Nu de Amerikanen helemaal niets meer doen, neemt de chaos toe.”

Om de hete brij heen

Het vormde de aanleiding voor Biemans om na zijn Spaanse series *Brieven aan Andalusië* en *Brieven aan de rest van Spanje* weer een nieuwe reeks over Midden-Amerika te maken. In vier afleveringen snijdt hij thema's aan waarover men zich ook in West-Europa druk maakt, zoals het klimaat, het vluchtelingenprobleem en de toenemende inkomens kloof. Hij filmde ervoor in Panama, Costa Rica en Guatemala. Zijn tweede vaderland Nicaragua liet hij noodgedwongen links liggen. “Het was wel gek om in alle buurlanden te filmen en niet daar, alsof ik een beetje om de hete brij heen draaide. Maar je kunt er niet meer veilig opnamen maken. Daarnaast wonen mijn vader en Audrey's familie er nog. Ik ben te verwickeld met dat land om alles op het spel te zetten.”

Wel interviewde hij in Costa Rica gevluchte Nicaraguaanse studenten. “Ik schrok van hun pijn. Omdat ze werden verdacht van demonstreren tegen Ortega waren hun cijfers vernietigd en werd hun familie bedreigd. Ik had verwacht dat de repressie minder was geworden, maar nee.”

Altijd herrie

In elke aflevering speelt een dictafoon een belangrijke rol. Daarmee wordt het verhaal middels geluiden verteld. “We zoeken altijd naar een vertelvorm, zoals

met die brieven in Spanje. Terwijl we in de eerste aflevering in Panama-Stad de bouw van wolvenkrabbers filmden, viel me op hoeveel lawaai er was. Toen realiseerde ik me weer: in Midden-Amerika is, in tegenstelling tot Nederland, altijd herrie. Ik hou daarvan en dacht: hier moet ik iets mee. Onze researcher Barbara heeft toen 's avonds nog een dictafoon gekocht waarmee we de volgende dag die geluidjes gingen opnemen.”

Het levert verrassende televisie op. Zo hangt de dictafoon aan een boom op een plein in Guatemala-Stad met daaraan een papiertje met de vraag wat mensen weten over de (nooit erkende) genocide daar onder Maya-indianen in de jaren tachtig. Een oud-militair stopt, bekent schuld en vraagt vergiffenis aan de families. “Dat was heftig. Ik baal er nog steeds van dat ik niet op die man ben afgestapt om verder met hem te spreken.” Aan zijn enthousiasme en bevlogenheid te merken, kan het niet anders dan dat Biemans zich graag snel weer wil vestigen in Midden-Amerika. “Ik dacht inderdaad: als ik daar ga filmen, krijg ik misschien zin om terug te gaan. Maar dat is niet gebeurd. Ook niet in het veel rustigere Costa Rica. Het enige land waar we naar terug zouden willen is Nicaragua. We wachten tot de democratie is teruggekeerd en zullen dan onze handen uit de mouwen steken om te helpen aan de wederopbouw.”

Tussen de Amerika's | zondag | 20.20 | VPRO | NPO 2

Aflevering 1

Stef Biemans begint zijn reis door Midden-Amerika op de Panamese San Blas-archipel. De bewoners leven volgens het ritme van de natuur, maar hun paradijselijke eilanden dreigen door de stijgende zeespiegel te verdwijnen. Moeten de Kuna's verhuizen naar het vasteland of wachten tot het water komt?

